

Koan elemzés

Pásztor Mirandolina

Zhaozhou kutyája

Egy szerzetes azt kérdezte Zhaozhou szerzetestől: Lehet egy kutyának buddha-természete? – Zhou így felelt: *Wu!*

Kommentár

Aki a *Chan* híve akar lenni, annak át kell ugrania a sorompót, amit a pátriárkák állítottak. Aki a csodát el akarja érni, annak szakítania kell a tárgyak világával. [...]

Mit jelent a pátriárkák által állított sorompó, kérdezitek. A mi iskolánkban csak egy sorompó van, amit itt éppen ez a *wu* jelöl. Ezért is van ez a szó ennek a könyvnek a címében, mert ez a Chan-tanításoknak Kapujanincs Átjárója. [...]

Fogd hát a testedet, a háromszázhatvan csontjával és inával együtt, a nyolcvannégyezer pórusával együtt – s ha kétely fog el, szorítsd szellemedet erre a *wu* szóra, éjjel-nappal hordozd magadban, ne hidd, hogy az ürességben semmi sincs, azt se, hogy van. Olyan lesz ez, mintha vörösen izzó vasgolyót forgatnál a szádban, s akkor sem tudnád kiköpní, ha akarnád. Végezz az összes téveszmével, hamis félreértelmezéssel, amiket eddig tanultál össze. S ha elérkezik a pillanat, légy készen, minden külső és belső magától egybeáll. Tudnod kell mindezt, de csak önmagadnak, mint a néma, aki álmát nem mondhatja el senkinek. [...] Az újjászületések tengerének partjára érve, tökéletes szabadságot birtokolsz. Ami pedig a *létezés hat világában* és az *élőlények négy létmódjában* megeshik, neked csupán egy *szamárdhiban* megélt színjáték lesz.

Hogyan jutsz el végül ideig? Minden erőddel munkálkodjál ezen az egy szón: *wu!* Ha meg tudod tartani folyamatosan, ez a szikra a *Tan* világító fáklyáját fogja lánggra lobbantani.

Ebnek Buddha természete?

Kérdésben a felelet.

Ha a kérdést megújrazod,

Veszélyben az életed.¹

Melyik hagyományhoz, mesterhez kötődik a *koan*?

Chan: A legismertebb kínai buddhista iskola, sokan ezt tekintik az igazi kínai buddhizmusnak. D.T. Suzuki (XX. sz. eleje) sokat tett azért, hogy a nyugat megismerje a *chan* eszmevilágát. A *chan* szó

¹ Miklós, Pál: 1987 *Kapujanincs Átjáró*. Békéscsaba, Helikon pp 47-48.

jelentése: az indiai *dhyána* (kínaiul chan'na; jelentése elmélyedés, meditáció) szóból ered. Egyenértékű kifejezés a japán zen és a koreai seon kifejezésekkel.

A hagyomány: A chan tanítást Bódhidharma (kínai neve Damo, Japán neve Daruma) hozta el Indiából Kínába 520-ban. Személye köré számos legenda fonódott. Miután Kínába érkezett, találkozott a Liang-dinasztia Wu császárával, de nem aratott sikert. Wu császárral folytatott beszélgetését minden *koan* ősenek tekintik. A Song hegyen, a Shaolin kolostor közelében 9 évig ült egy fallal szemben, és a *fal meditációt* (*biguan*) gyakorolta. Egy szerzetes felkereste, és kérte, hogy tanítsa, de Bódhidharma nem vett tudomást róla, ameddig az le nem vágta a kezét, ekkor tanítványául fogadta és elnevezte őt *Huikének*. A hagyomány szerint Bódhidharma tanította meg a kolostor szerzeteseinek azt a gyakorlatsort, amely később a *Shaolin gongfu* alapja lett.

Huike lett tehát a második pátriárka, őt követték: (3.) Sengcan; (4.) Daoxin; (5.) Hongren; és (6.): Shenxiu / Huineng.

Tanítások: Bódhidharma és Huike idejében a chan iskolában nagy hangsúlyt fektettek a *Lankávatára szútra* tanulmányozására, ezért *Lankávatára iskolának* is nevezték.

A chan buddhizmusban nagyon fontos a *mester-tanítvány viszony*, a *tanítás tudattól tudatnak adatik át* (*yixin chuanxin*), ebben különbözik a korábbi iskoláktól.

A legismertebb chan művek párbeszéd formájában tartalmazzák a mesterek tanításait, ezeket nevezzük: *lejegyzett mondásoknak* (*yulu*) és *nyilvános eseteknek* (*gong'an*, japánul *koan*). A hirtelen megvilágosodás elméleti alapja a *tiszta tudat* és a *természet-keletkezés tanítása*.

Ha mindenkiben eredendően benne van a *buddha-természet*, akkor egyetlen pillanatnyi tiszta felismerés által elérhető a *nirvána*. Nincs szükség hosszadalmas vallási gyakorlatra, a buddha-természet felismerése egy pillanat műve.

Hasonlat: ahogyan a felhők takarják el a Napot, úgy takarják el a téves gondolatok a buddha-természetet. Ha valaki megőrzi a *tudat eredendő tisztaságát* (*shou xin*), akkor a téves gondolatok nem jelennek meg a tudatban, és a nirvána tudatállapota magától megjelenik.

Wumen Huikai (1183-1260) Song időszakbeli chan mester, aki a Kapujanincs Átjáró összeállítójaként és kommentátoraként ismert. A Longxiang kolostor főszerzetese volt. Tanításaiban szorosán követte Dahui Zonggao-t (1089–1163). Központi témája a „nagy kétség” fontossága köré épült.

Kapujanincs Átjáró: Egy 48 *koan* tartalmazó gyűjtemény, amit Wumen Huikai (1183-1260) XIII. századi Chan mester állított össze, és 1228-ban adták ki nyomtatásban. Minden egyes *koan*hoz kommentárt és egy négy soros verset írt a könnyebb értelmezés érdekében.

A *Nefrit Szirt* és *Linjiről szóló feljegyzések* mellett a *Kapujanincs Átjáró* a *Rinzai iskola* egyik központi műve, amit gyakran használnak a gyakorlataik alatt.

A *koan* értelmezése:

Kung-an (koan): A kifejezés eredeti jelentése „bíróági ügy”. A Chan gyakorlatában ez a kifejezés jelöli a tanítványt és egyáltalán a Chan-hívőt próbára tevő, mintegy megítélő „tesztet”, illetve annak anekdotikus formáját.² A *koan*, a tanulás részeként, jelenthet szútrát és történelmi feljegyzést is, illetve utalhat versre vagy kommentárra egy mestertől.

A *koan* (kínai: *kung-an*, koreai: *kong-an*) eredetileg „közügy”-et jelent. A kínai császár közügyeket érintő rendelkezéseit lemásolták és mielőtt szétküldték volna a tartományokba, az eredeti és a másolat széleit összeillesztették és egy pecsétet tettek rájuk. Ha valaki kétségbe vonta volna a példány származását, könnyű volt bizonyítani: elég volt összeilleszteni az eredetivel, és kiderült, valóban onnan származott-e.

Mester és tanítvány tudata pontosan így illeszkedik a *koan* kérdés-válasz kapcsolatában. Ha a tanítvány kellő tisztánlátással rendelkezik, megadja a helyes választ a kérdésre. A *koan* az egyszerű, intuitív gondolkodás mércéje: mennyire tudunk énség és ellentétekre épülő tudat nélkül megoldani helyzeteket. Az igazi *koan* olyan a gondolkodó elme számára, mint a fal: Racionális, analitikus módszerekkel lehetetlen helyes választ adni.³

Zen gyakorlat közben a *koan* nem jelentés nélküli, és a mester elvárja a növendéktől, hogy megfelelő választ adjon a kérdezett *koan*ra. Ennek ellenére a *koan* nem rejtvény. A megfelelő válaszok egy *koan*ra nagyon különbözőek lehetnek, a tanítómestertől és a körülményektől is függhetnek.

A mester egyik leggyakoribb kommentárja a tanítvány válaszára: „*Még ha ez igaz is, ha magadtól nem tudod, akkor nem válik hasznodra.*” A mester nem egy konkrét választ vár, hanem bizonyítékot arra, hogy a tanítvány megértette a *koan* által kifejezett elmeállapotot. Ezért, habár lehet sok *koan*nak „hagyományos válasza” (*kenjo/kenge*), de ezek csak példaértékű válaszok, amit a különböző mesterek válaszoltak a saját képzésük alatt. A gyakorlatban sok válasz lehet helyes, feltéve, hogy azok igazolják a személyes megvilágosodást.

Egy zen gyakorló számára a *koanok* segítenek abban, hogy felfigyeljen a saját maga, az elméje, és hite közötti különbségre, hiszen ezek befolyásolják a világnézetét, és segítenek elérni a valós természetét. Ha a zen gyakorló elkezdi az elméjét önállóként kezelni, a *koan* azonnal értelmet nyer.

Ez a *koan* egyike a számos műnek, amit a *Rinzai iskola* használ a *zen* gyakorlatok közben. Az értelmezései meglehetősen eltérőek: Néhány korábbi buddhista gondolkodó úgy vélte, hogy az állatoknak is van *buddha-természete*, mások úgy vélték, hogy nincs.

Zhaozhou válasza (wu) szó szerint azt jelenti, hogy nem, de egyesek úgy értelmezik, hogy az ilyen kategorikus gondolkodás téveszme, és az igen és a nem, egyszerre helyes és helytelen válasz. A *Chan* legfontosabb alapeleme a meghökkentés, ezzel próbál utat mutatni az önálló megvilágosodáshoz. Azaz értelmetlen kérdésre, értelmetlen választ kapunk.

² *Kapujanincs Átjáró*. p 155.

³ <http://www.kvanumzen.hu/hun/html/koanok.html>

Buddha-természet: (Tathátagarbhá, buddha-csira) másképp tanítják a különböző mahájána iskolák. Általánosságban a buddha-természet lehetővé teszi a buddhává válást.

A kínai Chan buddhizmusban a *buddha-természet* inkább az összes élőlény lényegi természetét jelenti. A *Nirvána sútra* kimondja, hogy minden érző lény, beleértve az állatokat is, rendelkezik a megvilágosodás lehetőségével.

A *buddha-természet* mindig jelen van, minden időben és minden lényben, de elhomályosítja az e *világi valóság*, a kitartó negatív lelki megpróbáltatások, (a leginkább a kapzsiság, gyűlölet, káprázat, és büszkeség) árnyékoló hatása. Amint ezek a negatív mentális állapotok megszűnnek, a buddha-természet felragyog, és így tudatosan el lehet érni a Nirvánát.

A *mahájána buddhizmusban* megvilágosodás egy olyan folyamat, aminek elérése az eredendő természetből adódik. A buddha-természet a *transzcendens valósággal* azonos.

A *koanban* megjelenő fogalmak:

Zhaozhou: Zhaozhou Congshen (778-897), Linji kortása, Huang-po és Nan-csüan tanítványa. Kolostora Hopej tartományban volt, nem messze Linji kolostorától.⁴

Wu: A kínai szó jelentése: nincs, nem, nélkül, semmi. Ez a szó a *kapujanincs* (vu-men) kifejezés első tagja is. A Chan buddhizmusban gyakran szinonimája a *súnyatá* (üresség, a körülvevő jelenségeknek nincs jellemzője, nem különböznek. Mindennek a lényege üres) fogalomnak.

A példázatban azonban a jelentése nem az, hogy a kutyának nem lehet buddha-természete, hanem az, hogy a kérdezett elutasítja a választ erre az értelmetlen kérdésre.

Sorompó: Nemcsak a patriárkáknak, hanem minden tanítónak és írásnak a példája csak akadály a Chan gyakorlásában.⁵

A nagy Úthoz nincsen kapu

Ezer tévút visz tova

A sorompót ha átugrod

*Egy ugrással jutsz oda.*⁶

Létezés hat világa: A létkeréken is ábrázolt hat világ, ahova születni lehet: istenek, félistenek, emberek, *aszurák* (gonosz démonok), *préták* (éhes szellemek) és állatok világa. A *samsárából* (létforgatag, újjászületések láncolata) megszabadulni, a *nirvánát* (ellobbanás, megszűnik az újjászületések láncolata) elérni csak az emberi világból lehet. Az előző életeink során elkövetett jó és rossz cselekedeteink határozzák meg, hogy melyik világba születünk (*karma*).

Élőlények négy létmódja: Élve születés, tojásból születés, nedvességből születés, születés átváltozás útján.⁷

⁴ *Kapujanincs Átjáró.* p. 155.

⁵ *Kapujanincs Átjáró.* p. 156.

⁶ *Kapujanincs Átjáró.* p. 46.

⁷ *Kapujanincs Átjáró.* p. 156.

Szamádhi: Átmélyült meditáció, a buddhista elmélkedés legmagasabbra értékelt módja. A nemes nyolcrétű ösvény egyike.

További fontosabb fogalmak:

Bodhicitta: Megvilágosodásra irányuló törekvés.

Citta: Általánosan tudatot jelent, de a gondolkodást, a lelkiállapotot is kifejezi.

Mahájána: Nagy szekér, nagy ösvény, buddhizmus egyik ága, jellemző rá szinkretizmus, felveszi a helyi rituálékat.

Pratitya-samutpáda: Függő keletkezés: a dolgok egymással, bekövetkezést követő láncsal, összefüggnek.

Sútra: Buddhista kánon része, erkölcsi, tanító célzatú történetek.

Tathágata: A Buddha leggyakrabban használt neve: „ekként érkezett”.

Upáya: „Ügyes eszköz”, ami segít, hogy a természetünkből kifejlődhessen a buddha-természet. Segít a cél elérésében, a megvilágosodáshoz vezető úton.